

re, például ekképp: „Vezesd ki lelke – / de honnan is?” (CXLI.). Az evangélikusok jelmondata így fordul át itt: „Erős vár a hit hiánya bennem, / hiába ostromlójátok!” (CXLI. *Szürrealista zsoltár*) – hallhatjuk az „Erős vár a mi Istenünk!” helyett. Szűz Mária névén degradálódik, akit nem szeretett senki: „Mária nénit mindenki utálta, / én például biztos. Egyszer, / mikor hozzánk jött, és egyedül / voltam, nem nyitottam / neki ajtót, mondván, hogy nem / szabad beengednem senkit” – e sorokban egy gyerekhang szól hozzánk, amely folyamatosan változik egy felnőtt gondolataival: „Énekeljétek / az Úrnak új éneket, mert a régit / már rohadtul unja. Ne / szavakkal dicsérjétek, / de összeszorított foggal inkább / tegyétek a jót”, szól a CXLI. *zsoltár (és Ady-fraktál is)*, amely a rasszizmus és homofóbizmus ellen is felszólal. Másutt hasonlóan tettekre buzdít a lírai én szavak helyett: „most már ne dicsérjétek őt! / Belefáradt. Vagy ne szavakkal / dicsérjétek. Hanem tettekkel. / Tapintatos hallgatással” (CXI.). Mindez – a „tegyétek a jót” – éppoly üres és hamis taktus egy kritizáló szájából, mint egy kritizáltéból, hiszen ezek is *csak szavak*, a társadalom- és valláskritika erőszakos hangoztatását általában az önreflexív ironia oldja fel: „Leteremtés könyve, / harmadik nap,

149. oldal.” A lírai alany ezekben a zsoltároknak azt az intellektust képviseli, aki szerint a régi vallásos dogmák, berozsdásodott erkölcsi elvek és unalomig szajkózott üres szavak helyett valódi változásra, tettekre van szükség, ám sokszor ő maga is szűklátókörűen csak saját igazát véli az egyetlen igazságnak, s ő maga is csupán a bíráló szavakig és az általánosságok ismétléséig jut. Azért hozzáteszi: akkor vagyunk képesek felülemelkedni mindezen, ha időről időre megkérdőjelezzük önnön pozíciónkat, cselekedeteinket, céljainkat, mert csak a folyamatos rákérdéssel tudunk önkritikusak és fejlődőképesek lenni, maradni. Alapjaiban nem sokkal másabb az itt kirajzolódó felfogás, mint amire a *Biblia* buzdít: jócselekedetre és folyamatos lélekvizsgálatra, a probléma inkább a megvalósulás módja, vagyis annak hiánya és a hiány okai, mindkét ponton.

Vörös könyvből megismerhetjük a lírai alany vallásosságához és a világhoz való viszonyát vagy családjának történetét, de legfontosabb üzenete talán az, hogy „a nyelv nem tűri a hallgatást”, ezért, ha másra nem is vagyunk képesek, ha cselekedni még nem is tudunk a javulás érdekében, legalább tegyük szóvá szándékunkat: „mást nem is vár el, mint hogy még / álmunkban is, a koporsóban is beszéljünk”.

BENEDEK LEILA

Babics Imre: Sztármajom többszörös alkonyatban

Napkút, 2015

Babics Imre, a költő, aki verseiben a transzcendensről, a tiszta tudásról, az anyagi világon túli tapasztalatról beszél, a költő, aki klasszikus (archaikus?) műfajokban, eposzokban, haikukban, szonettekben alkot, és több hexametert írt, mint Homérosz és Vergilius együttvéve. Babics Imre lírája a földi létezés kudarcára, a hit nélküli modern ember tragédiájára összpontosít, s korunk kudarcával és tragédiájával szembeállítja önmagát mint költőt, aki hozzáférhet valamiféle magasabb, metafizikai tudáshoz. De mit kezdünk mi, olvasók ezzel a tudással? Beavottakká válunk mi is, vagy csak elirigyeljük a kiválasztottságot, és a kötet végeztével újra csak sztármajmokká válunk?

Babics Imre költői pályája sikeresen indult első, *Kék Ütem Lovagrend* című kötetével, amely 1989-ben jelent meg. Ezt követte 1991-ben a *Ma-*

gyarok kertje, 1993-ban pedig a *Két lépés a függőhídon* című kötet. Elnyerte A Jövő Irodalmáért Díjat (1989), a Bölöni György-díjat (1989), a Művészeti Alap Elsőkötetesek Díját (1990) és a *Magyarok kertjéért* a Sziveri János-díjat. Aztán egy kis csend következett, Babics visszavonult egy aprócska bakenyi faluba, majd tavaly figyelt fel rá újra az irodalmi közvélemény, amikor megjelent a több mint nyolcszáz oldalas, hexameterekben írt, szakrális, szociometafizikai műve, a *Gnózis*. A költő akkoriban úgy nyilatkozott művéről, hogy „nem ennek a civilizációnak szól”, s nem is áll szándékában kiadni a szövegeket, amelyek tizennégy évig heverték az asztalfiókban. A könyv végül a Napkút Kiadó vezetője, Szondi György és Babics feleségének unszolására vált olvashatóvá. És míg Szörényi László azt mondta (a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon, a

BENEDEK LEILA (1991) Budapest

Sztármajom többszörös alkonyatban kötetbemutatóján), hogy szerinte Babics a legnagyobb magyar költő lesz, akiről még sok-sok doktori disszertáció fog születni, addig más kritikuskok a *Gnóvizist* inkább csak értelmetlen és kibogozhatatlan öntetszelgésnek látták (lásd Pienták Attila kritikája, Kortárs, 2014/12).

Az új kötet, a *Sztármajom* a 2015-ös Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválra jelent meg. Ha valami radikálisan újat vártunk volna a költőtől, csalódnunk kellett volna. Öt ciklusra bomlik a kötet, az öt ciklus mindegyikében huszonegy vers található. És bár a könyv törzse jóval karcsúbb, mint a *Gnóvizisé* volt, küldetése mégsem kevesebb. A versek az emberi kicsinyesség, a fogyasztás és a természet, a spirituális kontrasztjára fókuszálnak, miközben a költői hivatásról mint kegyelmi állapotról beszélnek. A kötet verseinek nincs címe, csak a száma, a ciklusok címei azonban árulkodók, és érdemes is az értelmezéssel, értékeléssel a kötet verseinek sorrendjében haladni, ugyanis egy érdekes ív bontakozik ki a könyv szerkezetéből. A *Gyermektermészet* című ciklus versei gyermekverset imitáló stílusban és rímekkel beszélnek az embert szemlélő természetről, pánikbeteg galambról, lázadó fűszárlóról, amely „nem nő tömegsíron”. Az ember ugyanúgy fáj a földnek Babicsnál, mint Vörösmartynál, de mintha az ember azóta még pusztítóbb, még kegyetlenebb háborúban állna a természettel. A 13. versben az orgona vonja kérdőre az embert: „Én, az üdvösség horgonya / illatelőleget terítetek elébed, / és te betont elébem, / mintha megvesznél...” A természet magasztosságának, tisztaságának ábrázolása a későbbi ciklusokban is fontos feladat marad.

Az *Akárki mantrái* ciklus képversei már főleg az anyagi világ termékeivel, a fogyasztói társadalom, a politikai érdekrendszerek hiábavalóságával foglalkoznak. „Fényes luxus gépkocsikat kormányoznak, / és csőd felé egy országot, kicsalt jogon, / lényemnek kicsinyes világuk gonosz-nagy; / csak kerékpározom, a kormányt nem fogom. / Talán óv egy égi szem.” A vers alakja egyszerre emlékeztet egy szemgolyóra, de a televízióban az adás végén megjelenő monoszókpra is. A ciklus minden darabja tartalmaz valamilyen jelet (pontokat, nyilakat, háromszögeket), és a versek szokatlan tördelése is hozzáad valamiképp az értelmezéshez, de a legtöbb esetben a beépített alakzatok kissé sután, erőltetetten idomulnak a szöveghez, így egy idő után szinte akaratlanul is hajlamos figyelmen kívül hagyni azokat az olvasó.

A ciklus címéről, a tolvaj miniszterekről, a banki csődörokról eszünkbe juthat az *Akárki* című mo-

ralitás. De erkölcsi példázat, iránymutatás helyett a versek inkább az értékek kiüresedésére figyelmeztetnek: „s felnövök fals eszmén, hazug híradókon, / nyugatról csempészett pornóújságokon, / s közönységessé válok: nyílik rá módom, / hisz ezt sugallja iskola, család, rokon, / nem ezért érzek haragot; / s majd költő leszek, mert létezik kegyelem”.

A *Dalok a küszöbön* című ciklus már kissé önis-méltónek is hathat. A költő ablakán kóris les be, diófa, nyárfa, vadkörtefa árnyából a költő les a világra, visszapillant a városra, a „koravén mindentagadókra”, akik úgy űzték el, mint szarvasokat, nyulakat. Nem marad hát más, az olvasó számára sem, újraolvassa, átismétli azt, amit az eddigi versekből megtanult, s lomhán lapoz tovább, valami *más* után kutatva.

Szerencsére a *Valaki szavai* című, utolsó előtti ciklus igazodik az elvárásokhoz, úgy érezhetjük, egy teljesen új megszólaló jelenik meg a versekben. A szövegek hosszú, tömör alakjában még több keserűség, düh és kilátástalanság jelenik meg, a személyes élmények, tragédiák súlya pedig mintha kirtana minden eddig megtapasztalt pátoszt. Különösen húsba vágó a ciklus harmadik verse, amelyben a beszélő édesanyjához megy a kőbányai hallottasházba, ahol a boncmester közli a testvérekkel, fizetniük kell, hogy anyjuk holttestét láthassák: „szemünkbe nézve higgadtan vartyogott a hallalkufár, / a gennyes holttetem-kalmár, a porhüvely-kereskedő, / s én ott ültem elámulva: milyen ember, milyen világ, / milyen haza?” De megjelennek a győri hulladékégetőben, majd a sittelhordóként eltöltött évek, az alkoholfüggőség őszinte vallomása is. A ciklus utolsó, 21. verse (a várt apokalipsziszre, 2012.12.21-re dátumozva) pedig már a világ végéről beszél: „Mindössze írni nem késő, engedelmes szavakkal ég / magasságába feltörni, így hát írok, tömény erőt / érezvén, írok, ámbár a világ számomra véget ért...” A *Pusztát kiállt szavak* ciklus haikui pedig mintha már az apokalipszis utáni időkből vagy éppen a világegésből fennmaradt szavakból állnánk össze.

Babics Imrét Krasznahorkai László archaikus költőnek nevezte, a *Sztármajom többszörös alkonyatban* pedig archaikus olvasásmódot kíván meg. A kötet megszólalóját nem (vagy legalábbis nagyon nehezen) érezhetjük *saját* énnak, a költő a világ fölé és fölének is magasodik. A spirituális költőnek persze alapvetően nem célja van az írással, a spirituális költő azért ír, mert írnia kell, mert erre kárhoztott (Babics Imre egy interjúban elmesélte, hogy felesége szerint, aki spirituális tanácsadó, Babics már az ókori Kínában is költő volt). Ebbe a modellbe az olvasó mint harmadik fél (a költő, szöveg, befo-

gadó halmazában) már alig-alig fér bele, sőt sok esetben azt érezheti, hogy a párbeszédén kívül reked. A kortárs magyar líra elsősorban azokra az olvasói felismerésekre apellál, amelyben a befogadó azonosnak, hasonlóknak érezheti magát az olvasott **énnel**, az artikulálatlan fájdalmak, élmények, szorongások a kortárs lírában formát, szavakat kapnak, kifejezhetővé, újra átélhetővé válnak. Babics Imre költészete a modern ember szorongását „csak” a spiritualitás ellenében fogalmazza meg, a versekben ábrázolt egyetlen kiút a magasztosabb lét felé törekvés. Babicsnál a kötött forma isteni rend, a költő kitanulta (ki kellett tanulnia) a mester-

séget, könnyedén, erőlködés nélkül szólal meg a klasszikus formák és műfajok keretei közé szorítva. Nem kétséges, hogy a *Sztármajom* több mint öntetszelgés, mint a költői mesterség fitogtatása, az azonban vitathatatlan, hogy ahhoz, hogy a versek ne váljanak önisméltóvá, unalmassá, szükség van egy kis idomulásra, archaikus olvasói szemüvegre. Hogy a spiritualitás magasztalásán túl akadnak-e összetettebb lírai, elméleti problémák, azt majd eldöntik a doktori disszertációk, az azonban bizonyos, hogy Babics költészete kívül áll minden trenden, tendencián, és a kívülállással mindig érdemes foglalkozni.

MURZSA TÍMEA

Bognár Péter: A rodológia rövid története

Magvető, 2015

„Szemtelen. Tehetséges” – Ezekkel a szavakkal jellemezte Borbély Szilárd a *Bulvár* ajánlójában Bognár Pétert, aki korábban elnyerte a legjobb kötet nélküli írónak járó Petri-díjat. S habár kiderült, hogy a szerzőnek már megjelent egy könyve, a bírák mégis kitarítottak amellett, hogy hangja figyelemre méltó. Bognár legújabb kötetével sem cáfol rá erre az állításra. A *Bulvár*ban a média működési mechanizmusait vette át, és *A rodológia rövid történetében* is meghatározott beszédmódokhoz kapcsolódik – pontosabban át- és szétírja őket.

Tudományosság. *A rodológia rövid története* olyan áltudományos diskurzust épít fel, amely első látásra teljesen megegyezik az általunk megszokottal. A fülszöveget egy bizonyos Tihanyi Éva, a Rodológia című folyóirat főszerkesztője jegyzi, a kötet hátuljára lapozva pedig név- és tárgymutatót találunk. Jó tudományos munkához méltón definíciós kísérletet is kapunk arra nézve, hogy mi a kutatás tárgya, azaz hogy mi is az a „rod”. A fiktív rodok „[é] tertest-szubsztanciák, lélekrészek (részelemek?) / Lebomlófélben lévő, rögzült emlékananyagok, / Logikai szerkezetek, amelyeknek emberi vetülete / Már elpusztult, vetülete, vonatkozása, síkja, ami / Kitermelte.” Különlegességük ezen túl, hogy versformában hozzáférhetőek.

A szövegek azon része, amely a rodológia mi-
benlétére reflektál, tipikus tudományos szakszavakkal („interdiszciplinális”, „ágens”), ismétlésekkel,

redundáns elemekkel („Megbizonyítottván racionaliter, / 1) Részint tanúk által, 2) részint, / 3) Részint pedig racionaliter”) dolgozik, azonban egyszerűsmind leépíti, megtöri őket a kihagyások, helytelen nyelvtani formulák révén. Megtudjuk azt is, hogy a rodológia a valaha volt legköltségesebb tudományág, amely – többek között – falszifikálhatatlansága miatt szűnt meg. Bognár kifigurázza magát a tudományt és vele együtt az embert, akinek állandó igénye van a megértésre, megismerésre. Előbbit azzal, hogy kimondja: a rodológia megszűnésének fő oka, hogy saját maga állította elő feltárandó tartalmát. Ezzel a tudományok egyik legtöbbször támadott pontjára mutat rá: a legitímálhatóságra. Utóbbit pedig azzal, hogy az olvasó maga is szembesül saját értelmezői igényével, mikor értetlenül áll *A rodológia rövid története* felett.

Eredettörténet és irodalmi hagyomány. Ezen a vonalon továbbhaladva a megismerésvágy és az ezzel összekapcsolódó nyelviség másik terepe a kötetben az eredettörténet, illetve a nemzeti múlt és az egyén emlékezetének összefonódása. A versek egy része a történelmi múltat tematizálja, például a hét vezér alakján keresztül (Ound–03, Eleud–, Tuhut–12), másik részük pedig mindennapi élményeket, eseményeket ír le (állatkert-látogatás, egy csivava halála). Az összegyűjtött anyag igen esetleges, de közös a versekben, hogy olvasásukkor – akárcsak a rodológiatörténeti szövegek esetében –